

NATALIA BULYK

OD „PRZEGLĄDU ARCHEOLOGICZNEGO” DO KAROLA HADACZKA: ARCHEOLOGIA LWOWSKA W LATACH 1876-1914

FROM “ARCHAEOLOGICAL REVIEW” TO KAROL HADACZEK: ARCHAEOLOGY IN LVIV IN 1876-1914

This paper is dedicated to history of foundation of Lviv archaeological center in 19th century. The main stages of history of some institutions, which works with archaeological themes and carried out archaeological researches, are described. End of 19th – beginning of 20th century can be characterized as a time of formation of Lviv archaeological centre. Such archaeological institutions as Regional Archaeological Society, Shevchenko Scientific Society, Stavropigia Institute and Lviv University carried out archaeological researches professionally. So, it is necessary to analyze activity of these institutions.

KEY WORDS: Ukraine, Lviv, history of archaeology, University of Lviv, Regional Archaeological Society (Lemberg), Shevchenko Scientific Society, Stavropigia Institute, “Przegląd Archeologiczny”, chair of classical archaeology and prehistory, Karol Hadaczek, Ukrainian- Polish relations

WPROWADZENIE

Wiek XIX był w Europie okresem szczególnej popularności archeologii. Galicja Wschodnia, wchodząca w skład Cesarstwa Austriackiego, nie stanowiła wyjątku. W tym okresie zarysowały się pierwsze kierunki badań archeologicznych oraz zaczęła kształtować się metodyka ich prowadzenia. Ożywione zainteresowanie różnymi rodzajami starożytności i pierwszymi wykopaliskami zaczęło przemieniać archeologię z dziedziny przedsięwzięć amatorskich w dyscyplinę naukową, co zachęcało badaczy do dalszych prac, przynosząc w efekcie pierwsze naukowe interpretacje starożytnych stanowisk, kur-

hanów i grodzisk. W XIX stuleciu pojawiły się również próby badania większych obszarów, określano już zasady dokumentowania stanowisk archeologicznych oraz odkrywanych obiektów i zabytków.

Proces powstawania lwowskiego ośrodka archeologicznego miał miejsce w ostatnich dekadach XIX i na początku XX wieku; we Lwowie działało w tym czasie kilka instytucji, które podejmowały fachowo problemy z dziedziny archeologii. Wśród nich na szczególną uwagę zasługują: Towarzystwo Archeologiczne Krajowe, Instytut Stauropigiałny, Naukowe Towarzystwo im. Szewczenki oraz Uniwersytet Lwowski.

ARCHEOLOGIA LWOWSKA PRZED POWSTANIEM TOWARZYSTWA ARCHEOLOGICZNEGO KRAJOWEGO

Tradycje archeologii lwowskiej sięgają pierwszych dziesięcioleci XIX wieku. W 1827 r. założono we Lwowie Ossolineum (ryc. 1), będące kontynuacją biblioteki ufundowanej dziesięć lat wcześniej w Wiedniu przez Józefa Maksymiliana Ossolińskiego (1748-1826). W wyniku porozumienia zawartego w 1823 r. przez Ossolińskiego z księciem Henrykiem Lubomirskim (1777-1850) do Ossolineum zostało włączone Muzeum Lubomirskich (*Przewodnik...* 1909, 6). W zbiorach biblioteki znajdowało się dużo dawnych ksiąg i rękopisów, natomiast Muzeum Lubomirskich miało znaczny zbiór monet, medali, obrazów, historycznej broni i zabytków archeologicznych (*Katalog...* 1877, 2). Dzięki takiemu połączeniu powstał interesujący zbiór muzealny. Tylko niewielką część tej kolekcji przedstawiono na ekspozycji (przedmioty z krzemienia i brązu, fragmenty ceramiki etc.). Należy podkreślić, że eksponaty pochodziły z różnych regionów kraju, głównie z Podkarpacia, Podola i Wołynia. Wiele zabytków archeologicznych zostało przekazanych przez kolekcjonerów. Na przykład: M. Potocki podarował

ostrze i dłuto krzemienne z grobu w Korotkowie, pow. Husiatyń, a luźne przedmioty krzemienne przekazali do Muzeum Z. Radziwiński, K. Maciewicz i inni. O związkach Zakładu im. Ossolińskich z ośrodkami rodzącej się archeologii świadczy nieduża kolekcja fragmentów ceramiki, która została przekazana z Poznania (*Katalog...* 1878, 7).

Napływające zabytki stały się podstawą utworzenia w placówce magazynu archeologicznego. W następnych latach Zakład im. Ossolińskich przekształcił się w jedną z podstawowych instytucji naukowych i kulturalnych Galicji Wschodniej z wielką kolekcją zabytków z różnych źródeł i z bardziej lub mniej przypadkowych wykopaliisk. Już w 1828 r. w myśl wskazówki głównego konserwatora muzeum zapoczątkowano opis, klasyfikację i porządkowanie przedmiotów muzealnych. *Czasopism...* 1828; Zawadzki 1874, 365; Ossowski 1890, 19; Kostrzewski 1949, 13).

Kierownictwo i pracownicy muzeum dużo uwagi poświęcali opisowi pamiątek i miejsc, na których znajdowano zabytki archeologiczne. W 1828 r. pra-

Ryc. 1. Lwów. Gmach Ossolineum w początkach XIX wieku
Fig. 1. Lviv. House of Ossolineum in the beginning of the 19th century

Ryc. 2. Żegota Pauli (1814-1895).
Wg J. Kostrzewskiego (1949)
Fig. 2. Żegota Pauli (1814-1895).
After J. Kostrzewski (1949)

ownik muzeum A. Kłodziński opisał grodzisko w Glinianach nieopodal Lwowa, na którym odkryto starodawny grób (*Czasopism...* 1829, 84). Można przyjąć, że z przejściem od bezsystemowego, nieuporządkowanego nagromadzenia przypadkowych przedmiotów zabytkowych do celowego ich poszukiwania, badań i opisu rozpoczyna się proces formowania archeologii jako nauki (Gening, Levčenko 1992, 8).

W latach 1840. działalność naukowa w Galicji nabiera intensywności. Rezultaty badań są popularyzowane na łamach miejscowej prasy (Wrońska 1989, 63). Szczególną uwagę przyciągały znaleziska archeologiczne zwane wówczas starożytnościami, czy to odkryte przypadkowo, czy też wydobywane z różnych wykopów, robionych w obiecujących miejscach, mniej lub bardziej celowo. W roku 1848 zaczęła ukazywać się we Lwowie pierwsza gazeta w języku ukraińskim – „Zorza Galicka” (*Zoria Halycka*), która zjednoczyła wokół siebie szerzy krąg ukraińskich miłośników kraju ojczystego. Jednocześnie prawie we wszystkich większych i mniejszych miastach, a nawet w niektórych miasteczkach powiatowych tworzą się kółka (*gurtki*) oświatowe oraz inne ośrodki skupiające aktywnych przedstawicieli ukraińskiej inteligencji.

Podsumowaniem tego wczesnego etapu badań stają się pierwsze prace naukowe uogólniające ówczesny stan wiedzy. W 1840 r. Ż. Pauli (ryc. 2) opublikował katalog pamiątek, zatytułowany *Starożytności Galicyjskie* (ryc. 3), którym zaznaczył istnienie licznych zabytków starożytnych i położył nacisk na konieczność ich opracowania zgodnie z najnowszymi metodami europejskimi. Autor wskazywał na potrzebę zastosowania naukowej klasyfikacji materiałów oraz prowadzenia szerokiej popularyzacji znalezisk (Pauli 1840, 37-39). Zaznaczał przy tym, że wynikające z niektórych odkryć, zwłaszcza cmentarzysk popielnicowych, informacje o obrzędach pogrzebowych są ważnym źródłem wiedzy w badaniach historii Słowian (Pauli 1840, 32).

W 1843 r. J. Wagilewicz opublikował artykuł, poświęcony twierdzy naskalnej w Uryczu – unikatowemu zabytkowi archeologicznemu (Bandrivski 2000, 138). Jako jeden z pierwszych badał on jaskinie górnego Naddniestrza, podkreślając ich znaczenie w poznawaniu starodawnych czasów Przedkarpacia (Wagilewicz 1843, 158). Badania te zapoczątkowały regularne poszukiwania struktur jaskiniowych w regionie karpackim, to jest schronisk skalnych, jaskiń, naskalnych obiektów sakralnych, kaplic itp.

Wielkim wydarzeniem w archeologii Galicji Wschodniej było przypadkowe natrafienie w 1848 r. w korycie rzeki Zbrucz, nieopodal wsi Horodnica, na kamienną figurę pogańskiego bóstwa. Od miejsca odkrycia zabytek ten wszedł do literatury pod nazwą *Idola ze Zbrucza*, a od wyglądu pod nazwą *Światowida*.

Pod wpływem emocji społecznych wywołanych odkryciem *Idola ze Zbrucza* Towarzystwo Naukowe Krakowskie zwróciło się do ludności kraju z odezwą o zbieranie pamiątek starożytnych. Ważne kroki prowadzące w kierunku powstania w przyszłości systematycznych i regularnych badań archeologicznych uczynił także cesarski rząd w Wiedniu. 31 grudnia 1850 roku wydano rozporządzenie o ochronie przez państwo pamiątek historii i kultury na całym obszarze austriackiego imperium. Rozporządzenie rządowe stało się podstawą do utworzenia nowych jednostek urzędowych mających za zadanie sprawowanie opieki w imieniu państwa nad zabytkami historycznymi. W ramach tych działań wielkie znaczenie miało również powołanie konserwatorów regionalnych dla Galicji Wschodniej i Zachodniej. W roku 1853 pierwszym konserwatorem zabytków

Ryc. 3. Okładka *Starożytności Galicyjskich* Ż. Paulego (Lwów 1840)
 Fig. 3. The cover of Z. Pauli's book *Antiquities of Halychyna* (Lviv 1840)

Galicji Wschodniej został M. Potocki (Kostrzewski 1949, 42). Jak później stwierdził znany archeolog B. Janusz „...data odkrycia Światowida jest początkiem studiowania i poszukiwania znalezisk archeologicznych w Galicji” (Janusz 1918, 11).

Pewne osiągnięcia naukowe z jednej strony, a z drugiej próba przeciwstawienia się dominacji administracyjno-politycznej sprawiły, że w 1869 r. podjęto we Lwowie próbę utworzenia samodzielnego stowarzyszenia archeologicznego. Propozycja wyszła od S. Kunasiewicza (Janusz 1919, 18-19). Okazało się jednak, że bez niezbędnego poparcia oraz pogodzenia sprzecznych dążeń społecznych i narodowych organizacja tego rodzaju nie może istnieć. Nie zrażając się faktem niepowodzenia inicjatywy S. Kunasiewicza, archeologowie lwowscy zajmowali

się swoimi badaniami i starali się nadal powołać we Lwowie samodzielne towarzystwo archeologiczne. W tym okresie działała już w Galicji specjalna cesarsko-królewska służba konserwatorska, która w wyniku reformy z 1873 r. była zobowiązana czuwać nad zachowaniem przedmiotów z przeszłości przedhistorycznej i zabytków starodawnej sztuki (Demetrykiewicz 1886, 67). Władze wyznaczyły konserwatorom zadanie kontroli wykonywania nakazów i rozporządzeń cesarskich; początkowo nie udzielali oni żadnego wsparcia badaniam naukowym.

Bardzo ważnym krokiem w kierunku przyszłego rozwoju archeologii w Galicji stało się nowe podejście do prowadzenia prac archeologicznych. Po wystawie w Wiedniu w 1873 r. badacze lwowscy zwrócili się do Cesarza Franciszka Józefa z pisem-

nym podaniem, w którym prosili o obronę historycznego dziedzictwa narodu przed zniszczeniem. W odpowiedzi władze państwowe zabroniły pod groźbą kary fizycznej lub aresztowania samowolnego rozkopywania obiektów historycznych oraz miejsc pamięci (Demetrykiewicz 1886, 58). Wprowadzenie takiego prawa stanęło w poważnej mierze na przeszkodzie poszukiwaczom skarbów oraz przypadkowym „amatorom” archeologii. Równolegle władze krajowe Galicji zaczęły finansować ważne

badania archeologiczne oraz dokonywały wykupu na rzecz kraju gruntów, na których znajdowały się zabytki archeologiczne najwyższej rangi. Inicjatywę taką podjęto na przykład, gdy „...wykopano fundamenta bazylik starożytnego grodu Halicza...”. W 1882 r. na wykopaliska i konserwację ruin zamku halickiego i kościoła św. Stanisława przeznaczono z budżetu krajowego sumę 2000 złotych reńskich, a sprawą interesował się galicyjski Sejm Krajowy (Szaraniec 1883b, 3-5).

TOWARZYSTWO ARCHEOLOGICZNE KRAJOWE WE LWOWIE

31 grudnia 1875 roku utworzono we Lwowie Towarzystwo Archeologiczne Krajowe (CDIAUL. F. 146. Op. 25. Spr. 48. Ark. 21). Już sam fakt jego założenia świadczy, że lwowscy badacze nie znajdowali się na uboczu procesów organizacji i kształtowania archeologii jako nowej dyscypliny naukowej, które w tym czasie objęły całą Europę (Lech 2002, 17-23). Według statutu (ryc. 4, 5) podstawowym zadaniem Towarzystwa było zbieranie, analizowanie i opisywanie różnych zabytków, ruchomych i nieruchomych, występujących w granicach Galicji, na Wołyniu i Podolu (CDIAUL. F. 192. Op. 1. Spr. 1. Ark. 36).

Na szczególną uwagę zasługuje, że Towarzystwo było w stanie powołać do życia własny organ drukowany, który otrzymał tytuł „Przegląd Archeologiczny” (ryc. 6). Inicjatorem powołania wydawnictwa periodycznego był prezes stowarzyszenia S. Krzyżanowski. Obowiązki redaktora powierzono lwowskiemu badaczowi A. Schneiderowi (ryc. 7). Pod jego kierownictwem na początku 1876 r. ukazał się pierwszy zeszyt czasopisma. Symbolem lwowskiego stowarzyszenia archeologicznego stał się Idol Zbruczański. Wizerunek Idola ze Zbrucza został umieszczony na stronie tytułowej „Przeglądu”. W czasopiśmie publikowano artykuły oraz doniesienia o wynikach badań nie tylko członków stowarzyszenia, lecz również osób spoza jego grona, związanych często z innymi instytucjami naukowymi. W „Przeglądzie” ukazywały się sprawozdania z działalności i prac naukowych Towarzystwa.

W celu nawiązania kontaktów między Towarzystwem a instytucjami naukowymi z innych krajów w 1876 r. delegowano do Budapesztu na VIII sesję Międzynarodowego Kongresu Antropologii

i Archeologii Przedhistorycznej S. Krzyżanowskiego – prezesa Towarzystwa oraz A. Schneidera z ramienia redakcji „Encyklopedii Galicji” (*Kronika...* 1876, 18; Abramowicz 1991, 61).

Na początku 1878 r. Towarzystwu udało się otrzymać siedzibę w nowym gmachu Politechniki Lwowskiej, gdzie również mieściły się fundacje archeolo-

Ryc. 4. Statut Towarzystwa Archeologicznego Krajowego
Fig. 4. Statute of The Regional Archaeological Society

Ryc. 5. Akt mianowania członka Towarzystwa Archeologicznego Krajowego
 Fig. 5. Certificate of the member of The Regional Archaeological Society

giczne. Rozpoczął się jednocześnie ciężki okres w jego działalności. Część problemów została spowodowana wyjazdem prezesa – dr. S. Krzyżanowskiego, który starał się dotąd łagodzić powstające nieporozumienia narodowościowe i etnokulturowe. Teraz stowarzyszenie znalazło się w okresie permanentnego kryzysu; działalność od 1878 do 1881 r. miała ograniczony i epizodyczny charakter. Zahamowane zostało wydawanie „Przeglądu Archeologicznego”.

Sytuacja poprawiła się w listopadzie 1881 roku, kiedy udało się wybrać nowego prezesa Towarzystwa, po zmarłym w Warszawie 31 marca S. Krzyżanowskim (Szenic 1982, 313, 314). Stanowisko objął Wojciech hr. Dzieduszycki (1848–1909), a jego zastępcą został ukraiński badacz, ksiądz Anton S. Petruszewicz (1821–1913). W tym czasie A. Petruszewicz był już znanym naukowcem, aktywnym działaczem Stauropigi (Instytutu Stauropigialnego) oraz ukraińskiego Domu Narodowego we Lwowie.

Jasną postacią Towarzystwa Archeologicznego Krajowego był na początku lat 80. XIX stulecia Karol Widmann, który sprawował funkcję sekretarza. Dzięki jego wysiłkom i pod jego redakcją wyszły w świat kolejne zeszyty „Przeglądu Archeologicznego”. Wśród aktywnych autorów czasopisma znów występuje I. Szaraniewicz (1883, 3-6; 1888a i in.).

Od 1 lipca 1882 r. „Przegląd Archeologiczny” był nie tylko czasopismem Towarzystwa, lecz równocześnie urzędowym organem cesarsko-królewskiego Konserwatora Pomników (c.k. Konserwatoryi pomników). Przyczyniło się do tego objęcie przez W. Dzieduszyckiego stanowiska Głównego Konserwatora Pomników Galicji, co prawdopodobnie pozwoliło na finansowanie wydawnictwa.

Naukowa i wydawnicza działalność Towarzystwa Archeologicznego Krajowego we Lwowie pozwoliła rozszerzać się na całą Galicję. Stowarzyszenie popularyzowało wyniki badań archeologicznych i zabytki, które udało się zebrać i opracować jego

PRZEGLĄD ARCHEOLOGICZNY.

ORGAN

C. K. KONSERWATORIUM POMNIKÓW ORAZ TOWARZYSTWA ARCH. KRAJ.

we Lwowie.

161

Zeszyt czwarty. Rok 1888.

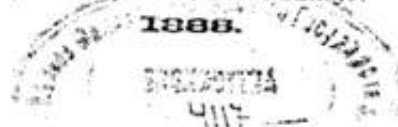

LWÓW.

NAKLADEM TOWARZYSTWA ARCHEOLOGICZNEGO KRAJOWEGO.

Z DRUKARNI INSTYTUTU STAUROPIGIAŃSKIEGO.

pod zarządkiem J. Parnateskiego.

Ryc. 6. Strona tytułowa „Przeгляdu Archeologicznego” – czasopisma Towarzystwa Archeologicznego Krajowego

Fig. 6. Title page of “Przeгляд Archeologiczny” – the periodical issue of Regional Archaeological Society

Ryc. 7. Antoni Schneider (1825-1880)

Fig. 7. Antoni Schneider (1825-1880)

członkom. Wśród innych poczynań ważne miejsce zajęło przygotowanie i przeprowadzenie w 1885 r. Zjazdu ukraińskich i polskich archeologów we Lwowie wraz ze zorganizowaną z tej okazji wystawą w Politechnice Lwowskiej (CDIAUL. F. 192. Op. Spr. 30. Ark. 28).

Po Zjeździe i wystawie działalność stowarzyszenia stopniowo podupadała. Poczynając od 1886 r., o działalności Towarzystwa nie ma praktycznie żadnych wiadomości. 4 listopada 1892 r. do galicyjskiego Namiestnictwa we Lwowie nadeszło z Wiednia powiadomienie o tym, że Towarzystwo Archeologiczne Krajowe zostało wykreślone z rejestru i znalazło się poza granicami czynnego prawodawstwa (CDIAUL. F. 146. Op. 25, (t. 1). Spr. 48. Ark. 21). Członkowie Towarzystwa kontynuowali jednak nadal spotkania, poświęcone omawianiu problemów z dziedziny archeologii, praktycznie do początku 1914 roku. Nie ma wątpliwości, że we wczesnym okresie działalności Towarzystwo Archeologiczne Krajowe odegrało dużą rolę w badaniach i interpretacji zabytków archeologicznych Galicji, stwarzając podstawy do dalszego rozwoju archeologii w Galicji Wschodniej.

ARCHEOLOGICZNE BADANIA INSTYTUTU STAUROPIGIALNEGO

Wraz z zamieraniem działalności Towarzystwa Archeologicznego Krajowego wzrastało znaczenie archeologii w Instytucie Stauropigialnym (*Stawropihijśkijj instytut*). Instytut był organizacją narodo-oświatową i kulturalną, utworzoną we Lwowie w 1788 r. w drodze przekształcenia z bractwa cerkiewnego, którego rodowód sięgał 1439 r. W okresie Wiosny Ludów placówka ta odegrała istotną rolę w rozbudzaniu ruskiej (ukraińskiej) świadomości narodowej. Od połowy XIX wieku miał miejsce proces przeistaczania się Stauropigi w zakład naukowy (*Instytut...* 2002).

W połowie XIX stulecia praca naukowa Stauropigi koncentrowała się na programie badań zabytków przeszłości kraju rodzinnego, przyjętym na Soborze ruskich uczonych 21 października 1848 r. (Kiričuk 2000a, 141). Mówiąc dzisiejszym językiem, program ten w poznawaniu historii zakładał kompleksowe podejście do źródeł pisanych, archeologicznych i etnograficznych. Zainteresowanie Stau-

ropigi archeologią rozpoczęła dyskusja, która wywiązała się wokół Idola ze Zbrucza, znalezionej w tym samym roku – roku Wiosny Ludów.

W dziejach badań archeologicznych Instytutu Stauropigialnego na uwagę zasługują lata 1860-1890. W okresie tym w Instytucie nastąpił rozwój badań historycznych; do studiów naukowych włączono wówczas zarówno źródła pisane, jak i archeologiczne. Na wyróżnienie zasługuje zwłaszcza działalność naukowo-badawcza I. Szaraniewicza (ryc. 8) i A.S. Petruszewicza (ryc. 9).

Sprzyjające okoliczności do podjęcia pierwszych badań archeologicznych pojawiły się latem 1866 r. W czasie robót ziemnych koło Góry Zamkowej we Lwowie, związanych z budową linii kolejowej Wiedeń – Lwów – Czerniowce, odkryto fragmenty archaicznego, grubościennego naczynia ręcznie lepionego, z odciskami sznura w górnej części wyrobu i kilka odłupków krzemienych (Kiričuk 2000b, 215). Zakładając wykop archeologiczny

Ryc. 8. Izydor Szaraniewicz (1829-1901)

Fig. 8. Isidor Sharanevich (1829-1901)

Ryc. 9. Anton S. Petruszewicz (1821-1913)

Fig. 9. Anton S. Petrushevich (1821-1913)

w miejscu przeprowadzania torów kolejowych, A. Petruszewicz miał nadzieję na potwierdzenie swojego przypuszczenia o pierwotnym usytuowaniu Lwowa w rejonie Podzamcza. W trakcie wykopalisk znaleziono naczynie, zaliczane dzisiaj do kultury ceramiki sznurowej, i niewielką siekierkę kamienną, którą w 1873 r. przekazano do Domu Narodowego we Lwowie (Maksimčuk 1967, 122). W 1869 r. przy kontynuowaniu budowy linii kolejowej przy Podzamczu zostały znalezione groty oszczepów, żelazne elementy obroży, podkowy, spora ilość fragmentów naczyń ceramicznych. Zabytki zostały przekazane do Muzeum im. Lubomirskich (CDIAUL. F. 192. Op. 1 [t. 1]. Spr. 7. Ark. 25).

Do końca lat 70. XIX stulecia działalność archeologiczna Instytutu Stauropigialnego miała charakter przypadkowy i w zasadzie ograniczała się do popularyzacji znanych już znalezisk, na przykład złotego Skarbu Michałkowskiego (Petruševič 1878, 2).

Skarb Michałkowski można uznać za największe odkrycie archeologii galicyjskiej z drugiej połowy XIX stulecia. Został on znaleziony nieopodal wsi

Michalków w powiecie borszczowskim. A. Petruszewicz pierwszy podał opis przedmiotów tego legendarnego znaleziska. Starając się określić dokładnie pochodzenie odkrycia, badacz nadał mu nazwę skarbu Michałkowsko-Dniestrzańskiego (Petruševič 1878, 2). Niestety, dzisiaj skarb ten uważać trzeba za utracony. Żałować też należy, że archeolodzy nie zbadali w porę miejsca jego odkrycia.

Z grupy aktywnych działaczy Stauropigi na szczególną uwagę zasługuje Izydor Szaraniewicz. Można go uważać za pierwszego i najlepszego archeologa Instytutu Stauropigialnego. Przykładem wczesnego artykułowania znaczenia badań archeologicznych dla zrozumienia historii jest wystąpienie I. Szaraniewicza na zjeździe pedagogicznym w Kołomyi w 1870 r. Badacz starał się wytłumaczyć obecnym nauczycielom znaczenie obiektów archeologicznych i materiałów zabytkowych jako ważnych źródeł w badaniach nieznanych kart historii kraju (Szaraniewicz 1870, 4, 5). Epizod ten ilustruje jednocześnie początek procesu przechodzenia od badań amatorskich do profesjonalnych (por. Szaraniewicz 1883a; 1883b; 1888).

Szaraniewicz należał do tych członków Stauropigi, którzy wielokrotnie zwracali uwagę na konieczność prowadzenia badań wykopaliskowych w celu eksploracji grobów, grodzisk, fundamentów świątyń. W następnych latach w działania te wpisuje się interesujący *Plan robót podjąć się mających w celu odszukania i bliższego zbadania starodawnych budowli lub innych historycznych pomników w Załukwi, w Haliczu i na Kryłosie*, przygotowany, a następnie realizowany przez I. Szaraniewicza i innych badaczy (Szaraniewicz 1883a; 1883b; 1888).

W tym okresie – w latach 80. XIX stulecia – badacze z Instytutu Stauropigialnego rozpoczęli regularne prace archeologiczne. Początkowo były one powiązane z programem badań średniowiecznych i późniejszych kronik miast staroruskich. Prace wykopaliskowe archeologodzy ze Stauropigi prowadzili w Haliczu, Załukwi, Kryłosie, Zwicniogradzie nad Bielką oraz we wsiach Czechy i Wysocko w powiecie Brody.

W roku 1882 I. Szaraniewicz otrzymał od Wydziału Krajowego zezwolenie i fundusze na badania archeologiczne w Haliczu, w wysokości 2 tys. złotych reńskich. Przeprowadził je w latach 1882-1886 (CDIAUL. F. 146. Op. 51a. Spr. 1030. Ark. 3; Szaraniewicz 1883b, 4). Weześniej sprzeciw wobec prowadzenia badań w Haliczu i takiego wydatkowania pieniędzy założył Wojciech hr. Dzieduszycki – c.k. Konserwator Pomników w Galicji. Różnica zdań pomiędzy W. Dzieduszyckim a I. Szaraniewiczem dotyczyła celowości podjęcia natychmiastowych badań Halicza (por. Szaraniewicz 1883a). W. Dzieduszycki podnosił również wątpliwości co do naukowej kompetencji badaczy ze Stauropigi w dziedzinie prowadzenia wykopalisk archeologicznych na wielką skalę, chociaż I. Szaraniewicz był już wtedy profesorem Uniwersytetu Lwowskiego. Dlatego Dzieduszycki proponował sprowadzić z Akademii Umiejętności Krakowskiej komisję o większych kompetencjach, lecz na taką propozycję I. Szaraniewicz nie wyraził zgody. Znalaziono wówczas inne źródło finansowania badań archeologicznych Halicza. Mecenasem ich stał się Władysław Fedorowicz, pan z Okna – właściciel wiosek Wikno, Towste oraz Czernichowce na Podolu. Sfinansował on prowadzenie prac archeologicznych w Haliczu. Badania polowe kontynuowano w latach 1883-1888; objęły one obszar 17 morgów, to jest około 10 ha (Petruševič 1884, 5, 6; por. Szaraniewicz 1883b; 1888a).

Godne uwagi są również badania przeprowadzone w Haliczu przez A. Petruszewicza. Na podstawie odkrytych fundamentów cerkwi św. Pantelejmona, św. Spasa, klasztoru św. Ilii, kościoła św. Anny, grodziska oraz wielu zabudowań mieszkalnych i gospodarczych, Anton S. Petruszewicz podjął pierwszą próbę rekonstrukcji tego średniowiecznego miasta (Petruševič 1884, 6; por. Halicz 1964; Lewicki 1993 – tam nowsza literatura). Część odkrytych zabytków została wykorzystana przez Instytut Stauropigialny w czasie wystawy archeologicznej w latach 1888-1889 (Dorošenko 1996, 181).

Konflikt pomiędzy Głównym Konserwatorem Galicji Wojciechem Dzieduszyckim a Izydorem Szaraniewiczem zastrzył się jeszcze bardziej w roku 1885, po pamiętnym zjeździe archeologicznym i zamknięciu towarzyszącej mu wystawy w Politechnice Lwowskiej. Wojciech Dzieduszycki miał zamiar przenieść eksponaty do Muzeum im. Dzieduszyckich, założonego przez swojego krewnego, Włodzimierza hr. Dzieduszyckiego (1825-1899), przeciw czemu wystąpili stanowczo I. Szaraniewicz, A. Petruszewicz i inni. Wkrótce sprawa oparła się o lwowski Magistrat. W roku 1886 zabytki archeologiczne z wystawy udało się przewieźć na ulicę Ruską nr 3, do pomieszczeń Instytutu Stauropigialnego, gdzie zostały umieszczone w odpowiednich pomieszczeniach przeznaczonych na organizację nowej wystawy archeologicznej.

W latach 80. XIX stulecia lwowska Stauropigia przekształciła się z organizacji kulturalno-oświatowej w potężny ośrodek naukowy. W celu rozszerzenia działalności naukowej i ściślejszego związku ze społeczeństwem ukraińskim Instytut Stauropigialny otrzymał w 1888 r. status Instytutu Narodowo-Cerkiewnego (Szaraniewicz 1889, 1).

Należy podkreślić, że do 1892 r. Instytut Stauropigialny pozostawał jedyną instytucją naukową społeczeństwa ukraińskiego (Bandrivski 2001, 8). Na początku lat 90. XIX wieku archeologia w Instytucie zaczęła wchodzić w okres kryzysu. Odeszli starzy badacze, którzy wprowadzili i rozwinięli badania archeologiczne w murach Stauropigi, nie pozostawiając po sobie godnych następców. Młode pokolenie powoli przechodziło na pozycje rusofilskie. Ponadto, w tym samym czasie Instytutowi Stauropigialnemu wyrastał godny konkurent – ukraińskie Towarzystwo Naukowe imienia Szewczenki, które skupiło badaczy o nastawieniu narodowym.

NAUKOWE TOWARZYSTWO IM. SZEWCZENKI (1892-1914): ARCHEOLOGIA

W rozwoju archeologii we Lwowie ważną rolę odegrało Naukowe Towarzystwo im. Szewczenki (NTSz). Pierwsze walne zebranie wówczas jeszcze Towarzystwa im. Szewczenki odbyło się 4 czerwca 1874 r. Do władz nowego stowarzyszenia kulturalno-oświatowego wszedł znany archeolog I. Szaraniewicz (Hnatiuk 1984, 41). Po reorganizacji Towarzystwa w instytucję naukową w marcu 1892 r. NTSz przeistacza się w ogólnoukraińską Akademię Nauk. Zgodnie ze statutem NTSz do jego głównych zadań należało teraz gromadzenie starożytności i starania o ich zachowanie (Hrycak 1990, 70).

W 1894 r. przybył do Lwowa z Kijowa ukraiński historyk Michajło Hruszewskij, znany też jako Michał Hruszewski (ryc. 10). Po jego przyjeździe w NTSz zachodzą istotne zmiany w podejściu do metod badania historii Ukrainy, zwłaszcza jej wczesnego okresu. W badaniach tych czasów M. Hruszewski wyznaczył ważną rolę archeologii. W pierwszym tomie *Istorii Ukrainy – Rusy* uczony tak pisał o znaczeniu archeologii (w swobodnym przekładzie):

„Do niedawna historia narodów zaczynała się wraz z pierwszymi zapisanymi wzmiankami historycznymi na ich temat. Obecnie dwie młode dyscypliny naukowe – archeologia wraz z antropologią i językoznawstwo porównawcze rozszerzyły horyzont naukowy daleko wstecz poza te granice” (Hruševski 1898, 13).

W przekonaniu młodego uczonego wykorzystywanie źródeł archeologicznych jest nieuniknione w badaniu wczesnych okresów, będących przedmiotem zainteresowania tradycyjnej historii.

Kierowana przez M. Hruszewskiego Sekcja Historyczno-Filozoficzna NTSz poświęcała dużo uwagi archeologii. W sekcji działały wówczas komisje Archeologiczna i Statystyczna (Kubijovič 1991, 21). Hruszewski własnym przykładem zachęcał do rozwijania badań archeologicznych; pierwsze jego publikacje w „Zapiskach NTSz” poświęcone zostały archeologii (Hruševski 1896, 2, 3). Ponadto w celu zwiększenia zainteresowania archeologią wprowadzał on czasami do porządku obrad omówienia i dyskusje z tej dziedziny. W ten sposób w okresie od 1894 do 1913 r. przedstawiono i przedyskutowano 32 referaty przygotowane na podstawie źródeł archeologicznych (Kripiakevič 1991, 396).

Hruszewski zapoczątkował w NTSz również badania archeologiczne w terenie. Od razu po przyjeździe do Lwowa w roku 1894 podjął wykopaliska na dużych cmentarzyskach nicopodał wsi Czechy (dzisiaj Ługowe – znana także jako Ługovoje, raj. Zabolotow) oraz Wysocko w ziemi lwowskiej (Petegirič, Pavliv 1991, 412). Prace kontynuował w latach 1895-1898 wspólnie z I. Szaraniewiczem. Stały one na wyższym poziomie metodycznym od dotychczasowych prac archeologicznych prowadzonych przez badaczy lwowskich. M. Hruszewski przeniósł także z Kijowa – od Włodzimierza Antonowicza, do Lwowa nową metodę badań archeologiczno-historycznych (Pasternak 1962, 9). W rezultacie kilkuletnich prac zbadano w Czechach ponad 370 grobów. Analiza uzyskanych materiałów pozwoliła na wyodrębnienie nowej kultury archeologicznej wschodniej Galicji, określonej mianem kultury Czechy-Wysocko, a dzisiaj znanej jako kultura wysocka. Badania obu cmentarzysk były pierwszymi wykopaliskami w Galicji Wschodniej przeprowadzonymi na wysokim poziomie fachowości. Podтверdzają to dokładne przyporządkowania wyeksplorowanych materiałów, analizy stratygrafii, szczegółowa analiza uzyskanych zabytków, próby znalezienia analogii z innymi kulturami. O wysokim, profesjonalnym poziomie badań świadczą zachowane do dzisiaj plany sytuacyjne i dokumentacja fotograficzna.

Badania cmentarzysk z Czech i Wysocka otworzyły nowy etap rozwoju archeologii we Lwowie. Na ich przykładzie widzimy zmiany jakościowe, jakie zaszły w metodyce badań archeologicznych w latach 1890. Warto zauważyć, że wyniki wykopalisk zostały natychmiast opublikowane w literaturze naukowej, najpierw na łamach „Zapisek NTSz” (Hruševski 1895; 1899a), a następnie w „Tece Konserwatorskiej” (Szaraniewicz 1900). Badania przeprowadzili wybitni przedstawiciele dwóch różnych generacji archeologów ukraińskich – I. Szaraniewicz oraz o 37 lat młodszy M. Hruszewski, ukształtowany już w zupełnie innej epoce, a także w innym środowisku naukowym. Z tego powodu współcześni im badacze polegali bardziej na informacjach podawanych przez M. Hruszewskiego, jako na bardziej wiarygodnych. Za dowód może służyć list innego wybitnego uczonego – Fiodora Wowka – do W. Hnatiuka, datowany dnia 20 września 1900 r., w którym

Ryc. 10. Michajło Hruszewski (1866-1934)

Fig. 10. Mykhailo Hrushevski (1866-1934)

Ryc. 11. Fedir Wowk (1847-1918)

Fig. 11. Fedir Vovk (1847-1918)

F. Wowk pisze między innymi (w swobodnym przekładzie):

„Jeśli otrzymam pracę Szaraniewicza, to będę bardzo wdzięczny. Ale bardziej interesujące byłyby dla mnie rozrysy grobów [rozpisu mogił] wykonane przez Hruszewskiego, ponieważ, mówiąc między nami, na archeologii Szaraniewicza za bardzo polegać nie można” (wg Naulko, Rudenko, Franko 2001, 35; por. też Kostrzewski 1949, 99).

Omawiając działalność M. Hruszewskiego w NTSz, podkreślić należy jego współpracę z wieloma uczonymi. Na szczególną uwagę zasługują wspomniane kontakty naukowe z F. Wowkiem (ryc. 11). Po przyjeździe M. Hruszewskiego do Lwowa F. Wowk, chociaż mieszkał wówczas w Paryżu, podjął ściłą współpracę z NTSz. W archiwum Towarzystwa zachowało się dużo materiałów ilustrujących kontakty naukowe obu uczonych. Na początku 1895 r. M. Hruszewski w imieniu NTSz zaproponował F. Wowkowi przeniesienie się do Lwowa, z zamiarem powierzenia mu redagowania materiałów etnograficznych Towarzystwa. Wowk brał pod uwa-

gę możliwość stałego zamieszkania w stolicy Galicji pod warunkiem utworzenia dla niego na Uniwersytecie Lwowskim katedry etnologii lub antropologii.

W 1896 r. F. Wowk brał udział w przygotowaniu edycji materiałów etnograficznych dla NTSz, chociaż nie zawsze trafnie oceniał talent naukowy znacznie młodszego Hruszewskiego. Było to przyczyną powstawania częstych spięć, widocznych w niektórych pytaniach, formułowanych w związku z redagowaniem za granicą wydania materiałów etnograficznych.

F. Wowk często przetrzymywał zabytki, co stanowiło dokuczliwy problem dla prezesa Towarzystwa. Ostateczne zerwanie stosunków M. Hruszewskiego i F. Wowka nastąpiło w październiku 1898 r. W liście adresowanym do Wowka poirytowany Hruszewski napisał między innymi (tekst w swobodnym przekładzie):

„Od kilku lat, mając na myśli rozwój pracy naukowej, próbowałem uczynić coś osobiście dla wydawnictwa etnologicznego, ale przez cały ten czas nie mogliśmy jakoś dojść ze sobą do ładu. Dlatego uważam za lepsze [rozwiązanie] raz na zawsze zakończyć naszą ko-

respondencję. W stowarzyszeniu naukowym jest dość miejsca, abyśmy mogli obaj pracować oddzielnie, nie nadeptując sobie na nagniotki” (wg Franko 1995, 45).

Przez ponad trzy lata obaj uczeni nie kontaktowali się ze sobą. Nawet przygotowany z ramienia NTSz referat M. Hruszewskiego *Pola grzebalne w Czechach* na XII sesję Międzynarodowego Kongresu Antropologii i Archeologii Przedhistorycznej w 1900 r. w Paryżu, który w zastępstwie nieobecnego autora przedstawił F. Wowk, został przekazany Wowkowi przez Ivana Franka (Franko 1997, 91). Odnotować należy, że w literaturze współczesnej pojawiła się niezbyt wiarygodna informacja, iż M. Hruszewski osobiście wygłosił swój referat na paryskiej sesji Kongresu (Bilas 2002, 152).

Latem 1903 r. F. Wowk wygłosił serię wykładów z archeologii w siedzibie NTSz we Lwowie (Franko 2001, 226). Do prezentowanych wykładów uczony włączył dużo nowych danych zgromadzonych podczas pobytu w Paryżu. Położył w nich nacisk na najnowsze osiągnięcia archeologii zachodnioeuropejskiej i starał się je przybliżyć lwowskiej publiczności. W trakcie demonstracji przywiezionej z Francji kolekcji zabytków F. Wowk odczytał wykład poświęcony periodyzacji archeologicznej zmarłego przed kilku laty Gabriela de Mortilleta (1821-1898). Praca ta została szybko opublikowana przez Towarzystwo w języku ukraińskim, w przekładzie dokonany przez autora. F. Wowk to ważna postać w NTSz. Z jednej strony przybliżał on lwowskiej społeczności naukowej najnowsze osiągnięcia archeologii zachodnioeuropejskiej, z drugiej natomiast ciągle przebywający za granicą uczony mógł zaznajamiać badaczy europejskich z osiągnięciami ukraińskiej archeologii. Dzięki aktywności

F. Wowka rozwijała się wymiana literatury i wzbogacane były zbiory archeologiczne Towarzystwa.

M. Hruszewski przykładał większą wagę do zabytków archeologicznych Rusi Kijowskiej. Do tematyki tej nawiązując jego obszerny, częściowo teoretyczny artykuł o kronice Zwienigrodu (Hruševski 1899b). Autor przedstawił w nim szczegółową analizę źródeł, zarówno pisanych, jak i archeologicznych, a na koniec rozwiązał dyskusyjny problem lokalizacji Zwienigrodu. Rozważając lokalizację stołecznego miasta, jako pierwszy wykorzystał w analizie podwieszane pieczęcie ołowiane z książeńych dokumentów (Bandrivski 2004, 611).

Na początku XX stulecia NTSz zostało wzmocnione przez nową, utalentowaną generację badaczy. Z grona tego warto wspomnieć Bohdana Janusza. W grudniu 1907 r. na posiedzeniu Sekcji Historyczno-Filozoficznej NTSz B. Janusz wystąpił z referatem „Kamień z zagadkowym znakiem we wsi Zazdrość, powiatu terebowlańskiego”, który zjednał mu wielkie uznanie. Prezes Towarzystwa M. Hruszewski zaproponował autorowi opublikowanie referatu w „Zapiskach NTSz” (Berest R., Berest I. 2005, 206).

Na zwiększanie się znaczenia archeologii w działalności NTSz wskazuje projekt założenia Komisji Archeologiczno-Etnograficznej, złożony przez M. Zalizniaka na posiedzeniu Sekcji Historyczno-Filozoficznej w dniu 26 października 1913 r. Na następnym posiedzeniu (31 grudnia 1913 r.) podjęto decyzję o powołaniu Komisji Archeologicznej, odkładając na później podjęcie dalszych kroków w tym kierunku (Kripijakevič 1991, 410). Do zrealizowania decyzji nie doszło, ponieważ na rozwój nauki we Lwowie istotny, negatywny wpływ wywarł przebieg I wojny światowej.

ARCHEOLOGIA NA UNIWERSYTECIE LWOWSKIM: OD DYDAKTYKI DO NAUKI

Od połowy XIX wieku archeologia zajmowała widoczne miejsce w procesie kształcenia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Lwowskiego. W wyniku zreformowania wyższych uczelni Cesarstwa Austriackiego (wrzesień 1849 r.) oraz w związku z wprowadzeniem regulacji prawnych dotyczących ochrony zabytków historii i kultury (grudzień 1850) powstało pole do stopniowego włączania ar-

cheologii w zakres nauczania. Proces rozwoju nowej dyscypliny i wykładania jej na właściwym poziomie zarówno od strony przekazywanej wiedzy, jak i praktycznej był hamowany przez brak odpowiednich specjalistów. Pozytywną rolę odegrało stopniowe wprowadzanie omawiania źródeł archeologicznych na wykładach z historii Polski przez K. Liskego i T. Wojciechowskiego (Bilas 2005, 49).

Ryc. 12. Gmach Uniwersytetu Lwowskiego, w którym w 1905 r. powstała Katedra Archeologii. Fot. z lat 1870.
 Fig. 12. Building of Lviv University, where the Chair of Archaeology was found in 1905. Photo from 1870s.

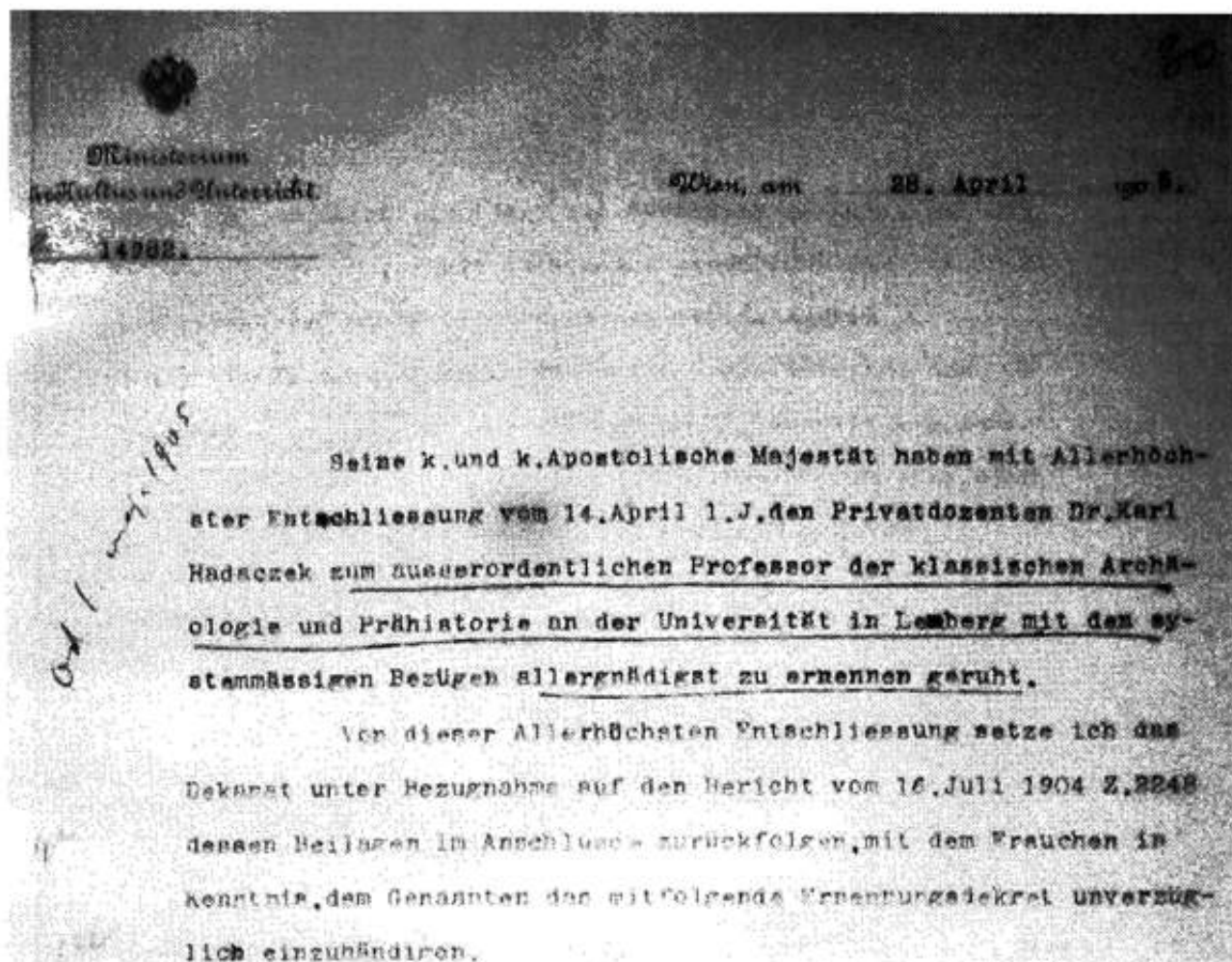
W dziejach archeologii na Uniwersytecie Lwowskim wyróżnia się działalność I. Szaraniewicza, który w latach 1871-1899 kierował katedrą historii Austrii (Sitnik 2005, 13). Początki pracy I. Szaraniewicza na katedrze i jego zainteresowanie archeologią połową zaczęły się mniej więcej równocześnie. Towarzyszyły im działania w kierunku wprowadzenia archeologii na Uniwersytecie. Występował on na rzecz włączania danych archeologicznych w proces studiowania historii. I. Szaraniewicz był przekonany, że „...na źródłach opiera się prawda historyczna, a że źródeł przedstawia nam ona życie z jego stronami dobrymi i złymi” (Szaraniewicz 1869, 5). Jeszcze jedną zasługą uczonego było wzbogacenie zbiorów uczelni o materiały archeologiczne z prowadzonych przez niego wykopaliisk. W ten sposób własnością Uniwersytetu stały się zabytki z badań cmentarzysk w Czechach i Wysocku.

Jak z przedstawionych informacji wynika, jeszcze przed powołaniem odrębnej katedry archeologii prowadzono na Uniwersytecie Lwowskim oddzielne wykłady z archeologii. W działaniach nie-

których profesorów widać również dążność do stworzenia podstaw rozwoju na uczelni tej nowej i perspektywicznej dyscypliny naukowej.

Katedra Archeologii Klasycznej i Prehistorii (1905–1914): Karol Hadaczek

W procesie formowania się lwowskiego ośrodka archeologicznego na początku XX stulecia szczególne miejsce zajął Uniwersytet (ryc. 12). Podstawę do samodzielnego nauczania archeologii w murach uczelni stworzono w drugiej połowie XIX wieku (por. wyżej). Na Uniwersytecie Lwowskim istniał Gabinet Archeologii Klasycznej, gromadzący również zabytki prehistoryczne (por. niżej), wybitne osiągnięcia na polu badań archeologicznych mieli profesorowie uczelni I. Szaraniewicz i M. Hruszewski. Ostatecznie wyodrębnienie archeologii spośród różnych nauk pomocniczych uznanych dyscyplin uniwersyteckich nastąpiło wraz z powołaniem wiosną 1905 r. Karola Hadaczka na profesora nadzwyczajnego.

Ryc. 13. Dokument dotyczący mianowania Karola Hadaczka profesorem nadzwyczajnym archeologii klasycznej i prehistorii Uniwersytetu Lwowskiego w 1905 r.

Fig. 13. Document with appointment of Karol Hadaczek to a professorship of Classical Archaeology and Prehistory of Lviv University in 1905

czajnego archeologii oraz utworzeniem dla niego Katedry Archeologii Klasycznej i Prehistorii (ryc. 13 i 14). Pod tą nazwą i pod tym kierownictwem katedra dotrwała do 1914 r. Z objęciem stanowiska przez nowego profesora Uniwersytetu Lwowskiego związany jest dokument Namiestnictwa z maja 1905 r., zatwierdzający wykłady, które miał wygłaszać Professor Hadaczek (ryc. 15). Ponieważ w omawianym okresie katedra uniwersytecka musiała mieć profesora i samodzielne wykłady, wygłaszane przez tego profesora, rok 1905 określa datę uzyskania przez archeologię klasyczną i prehistoryczną statusu samodzielnych dyscyplin akademickich na Uniwersytecie Lwowskim. W cztery lata później K. Hadaczek został profesorem zwyczajnym Uniwersytetu (DALO. F. 26. Op. 5. Spr. 336. Ark. 34; *Karol Hadaczek* 1915).

W tym kontekście warto poświęcić więcej uwagi osobie i działalności K. Hadaczka.

Przyszły profesor archeologii Uniwersytetu Lwowskiego urodził się 24 stycznia 1873 r. we wsi Grabowiec, pow. Bohorodczany, na południowy zachód od Stanisławowa (Kurilo 2002, 132; Baženov 1993, 158). Nauczanie początkowe otrzymał w szkołach w Lachiwciach oraz Bohorodczanach (DALO. F. 26. Op. 5. Spr. 336. Ark. 3). Od roku 1885 uczęszczał do gimnazjum w Stanisławowie (dzisiaj Iwano-Frankiwnsk). Po ukończeniu w 1893 r. gimnazjum został studentem Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Lwowskiego. Na kształtowanie jego zainteresowań archeologią poważny wpływ wywarł profesor L. Ćwikliński. Dzięki rekomendacji Profesora po studiach we Lwowie K. Hadaczek uczył się w latach 1897-1900 w Wiedniu, specjalizując się

Ryc. 14. Karol Hadaczek (1873-1914). Ze zbiorów Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie

Fig. 14. Karol Hadachek (1873-1914). From the State Archaeological Museum in Warsaw collection

w archeologii klasycznej, prehistorii oraz numizmatyce (Berest 1998, 78), uczestnicząc w zajęciach prowadzonych przez E. Reyscha, R. Borremanna i M. Hoernesa. W czasie wakacji brał aktywny udział w poszukiwaniach archeologicznych i wykopaliskach w Galicji Wschodniej. W latach 1901-1903 podróżował po Grecji, Włoszech i Niemczech, zbierając materiały archeologiczne i pogłębiając swoją wiedzę (Abramowicz 1991, 83).

K. Hadaczek habilitował się w r. 1903 na Uniwersytecie Lwowskim z archeologii klasycznej oraz prehistorii i następnie pracował jako docent Uniwersytetu, kontynuując badania zabytków archeologicznych w dorzeczu Dniestru (Hadaczek 1903, 116-118; por. Berest 1998, 78).

W pracy naukowej K. Hadaczek zajmował się poszukiwaniami i badaniami zabytków archeologicznych oraz ich opracowywaniem. Najwięcej czasu zajęły mu badania archeologiczne w Galicji Wschodniej. Temu obszarowi poświęcił on swoje krótkie, lecz bogate w odkrycia życie. Przypomnieć tu trzeba badania cmentarzyska w Gaci koło Przeworska, osady w Koszyłowcach, pow. Borszczów (dzisiaj Koszylivce), zbadanie zabytków kultury wysockiej, grodziska w Pisneńsku i inne. K. Hadaczek nie poprzestawał na opisywaniu materiałów archeologicznych z badań terenowych, lecz wiele uwagi poświęcał na interpretację naukową odkryć. W 1911 r. po raz pierwszy opracował zabytki archeologiczne z wykopalisk I. Kopernickiego, przeprowadzonych w latach 1877-1878 i 1882 w Lipicy Górnej w pow. Rohatyn na Podolu i na ich podstawie wyróżnił nieznaną wcześniej kulturę archeologiczną z wczesnego okresu wpływów rzymskich (Hadaczek 1912, 23-26; Śmiszko 1932, 26-54; Kostrzewski 1949, 68 i 95; Cigilik 2001, 3; 2003, 151).

Aktywna działalność terenowa była łączona przez uczonego z pracą wykładowcy. Na Uniwersytecie istniał nadal Gabinet Archeologiczny (por. niżej), założony w latach 1876-1877 przez L. Cwiiklińskiego, w którym zachowało się dużo zabytków archeologicznych i gdzie odbywały się zajęcia praktyczne z archeologii (DALO. F. 26. Op. 7 Spr. 586. Ark. 70).

Ponieważ na Uniwersytecie brak było poza Hadaczkiem profesjonalnych archeologów, on sam w latach 1909-1914 kierował archeologicznymi ćwiczeniami warsztatowymi (Bilas 2004, 6). Na bazie Gabinetu został utworzony Instytut Archeologii Uniwersytetu Lwowskiego. Rozwój archeologii lwowskiej wymagał wykształcenia dobrych specjalistów. Na tym polu K. Hadaczek odniósł również sukces, ponieważ w krótkim okresie potrafił wychować utalentowanych uczniów, którzy wywarli wpływ na dalszy rozwój archeologii. Najbardziej znanymi wśród nich byli B. Janusz, W. Hrebieniak (ryc. 16) i W. Antoniewicz (Kostrzewski 1916, 97-99; Antoniewicz 1917, 481-488). Bohdan Janusz chociaż nie miał wy-

*Wielu. Pan Profesor Dr. Hadaczek
wykładat:*

Rok szkolny 1904/5 zimowy

<i>Waffen u. Trachten des Griechens</i>	—	<i>61</i>	<i>Stunden</i>
<i>Ubersicht des neolithischen Funde</i>	—	<i>20</i>	<i>"</i>
<i>Blutzeit der griechischen Kunst</i>	—	<i>55</i>	<i>"</i>

Pöte. Letztes 1905.

<i>Römische Kunst</i>	—	<i>93</i>	<i>"</i>
<i>Pompeii: Bau u. Kunstdenkmäler</i>	—	<i>74</i>	<i>"</i>
<i>Chidias u. seine Schule</i>	—	<i>42</i>	<i>"</i>

Pöte. zimowy 1905/6.

<i>Mythologie der griech. u. römischen Kunst</i>	—	<i>67</i>	<i>"</i>
<i>Athen, Olympia u. Delphi</i>	—	<i>64</i>	<i>"</i>

Pöte. Letztes 1906.

<i>Griechische Architektur</i>	—	<i>86</i>	<i>"</i>
<i>" Skulptur</i>	—	<i>80</i>	<i>"</i>

Pöte. zimowy 1906/7 — wsep.

Pöte. Letztes 1907.

<i>Historisches. Antike Pyramiden</i>	—	<i>64</i>	<i>"</i>
<i>Oxydrische Mäusly griechij</i>	—	<i>81</i>	<i>"</i>

Lewiso 21. listopada 1907.

Z. Mestury i. K. Uniwersytecie Lwowskiego.

Dr. G. W. W. W.
OK. W. W. W.

Ryc. 15. Dokument ze spisem wykładów Prof. Karola Hadaczka z 1905 r.

Fig. 15. Document with list of Professor Karol Hadachek's lectures from 1905

kształcenia uniwersyteckiego, wielokrotnie brał udział w poszukiwaniach archeologicznych pod kierownictwem K. Hadaczka i uważał go za swojego nauczyciela (Janusz 1924, 73-76).

K. Hadaczek był archeologiem o uznanej pozycji zawodowej i autorytecie naukowym. W swoim

krótkim życiu pracował w wiedeńskim Instytucie Archeologii, był konserwatorem Centralnej Komisji Starożytności w Wiedniu, współpracownikiem Muzeum im. Dzieduszyckich we Lwowie, był członkiem korespondentem krakowskiej Akademii Umiejętności (Bulik 2005, 152). W 1913 r. został dziekanem Wydziału Filozoficznego swojej macierzystej uczelni (ryc. 17). 19 grudnia 1914 r., na początku I wojny światowej, K. Hadaczek zakończył życie samobójstwem (DALO. F. 26. Op. 5. Spr. 336. Ark. 81; Karol Hadaczek 1915; Antoniewicz 1917, 488; Abramowicz 1991, 84; Berest 1998, 78; por. artykuł J. Lecha – w niniejszym tomie).

Karol Hadaczek należy do najjaśniejszych postaci lwowskiej szkoły archeologicznej końca XIX i początku XX stulecia. Z przedstawionego krótkiego przeglądu działalności badawczej uczonego wynika, że stała się ona podstawą dalszego rozwoju archeologii we wschodniej Galicji.

Koło Akademickie Miłośników Archeologii

Duże znaczenie w rozwoju archeologii na Uniwersytecie Lwowskim miały przedmioty nauczane zgodnie z przyjętym programem studiów Katedry Archeologii Klasycznej i Prehistorii. Nie mniejszą rolę w przygotowywaniu specjalistów odgrywało osobiste zainteresowanie studentów tą nową dyscypliną wiedzy, jaką na

początku XX wieku była nadal archeologia. Rozwijaniu tych zainteresowań sprzyjało założenie organizacji studenckiej, działającej pod nazwą „Koło Akademickie Miłośników Archeologii” (*Gazeta Narodowa* z dn. 23.01.1909; *Słowo Polskie* z dn. 23.01.1909). Prace organizacyjne rozpoczęto

Liczba indeksu *3116* półrocze *letnie* 1913
239

Karta wpisowa do użytku Dziekanatu.

Imię i nazwisko	<i>Włodzimierz Hrebieniak.</i>		
Wyznanie	<i>ogr. kat.</i>		
Język ojczysty	<i>ukraiński - ruski.</i>		
Miejsce, kraj i czas urodzenia	<i>Lwów. 19 listopada 1892.</i>		
Obywatelstwo	<i>austryackie</i>		
Mieszkanie tutejsze	Dzielnica <i>II</i>	Ulica <i>Spokojna</i>	Nr. <i>21</i>
Imię i nazwisko, stan i miejsce pobytu ojca (opiekuna)	<i>Rafyła Hrebieniaka podwyższy kolarz Lwów.</i>		
Zakład naukowy, w którym zapisujący się przebywał w półroczu poprzednim	<i>u. k. Uniwersytet im. Franciszka I w Lwowie.</i>		
Wielęty do wojska do pułku (batalionu) Nr. _____			
Służył w wojsku i należy obecnie	☐ do rezerwy ☐ do obrony krajowej		
Pobiera stypendyum rocznie _____ z fundacji _____			
	nadane dekretem _____		
	z dnia _____ 19__ L.		
Wpisuje się jako słuchacz _____	swyczajny Wydziału <i>filozoficznego</i> na podstawie _____		
	<i>motywacji poprzedniej p. 1792</i>		
Wykłady na które zamierza uczęszczać	Ilość godzin w tygodniu	Nazwisko wykładającego	Potwierdzenie półrocza Uwagi
<i>Historja filozofii G. II.</i>	<i>3</i>	<i>Dr. Trambowski.</i>	
<i>Brentanowska teoria rozumowania</i>	<i>1</i>	<i>Dr. Trambowski.</i>	
<i>Idea wychowania narodowego.</i>	<i>1/2</i>	<i>Dr. Marikowski.</i>	
<i>Seminarium pedagogiczne</i>	<i>2.</i>	<i>Dr. Marikowski.</i>	
<i>Revolucja angielska w XVIII w.</i>	<i>3.</i>	<i>Dr. Dambiski.</i>	
<i>Praca wobec powstania Kosińskiego</i>	<i>1</i>	<i>Dr. Dambiski.</i>	
<i>Seminarium historyczne</i>	<i>2.</i>	<i>Dr. Dambiski.</i>	
<i>Wiek XVIII ze szczególnym uwzględnieniem historii austriackiej</i>	<i>3</i>	<i>Dr. Finkel</i>	
<i>Seminarium historyczne</i>	<i>2.</i>	<i>Dr. Finkel</i>	
<i>Historja i filozofia prawa</i>	<i>1</i>	<i>Dr. Dambiski</i>	
<i>XIX w.</i>			

Uwaga: Karty niedokładnie, nieczytelnie lub masytowo wypełnione bezwarunkowo przyjmowane nie będą.

Ryc. 16a. Strona Karty Wpisowej z 1913 r. dla Dziekanatu Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Lwowskiego ze spisem zajęć W. Hrebieniaka, zdolnego studenta archeologii

Fig. 16a. Page of Registration Card from 1913 for Deanship of Philosophical Faculty of Lviv University with lectures of W. Hrebieniak, talented student of archaeology

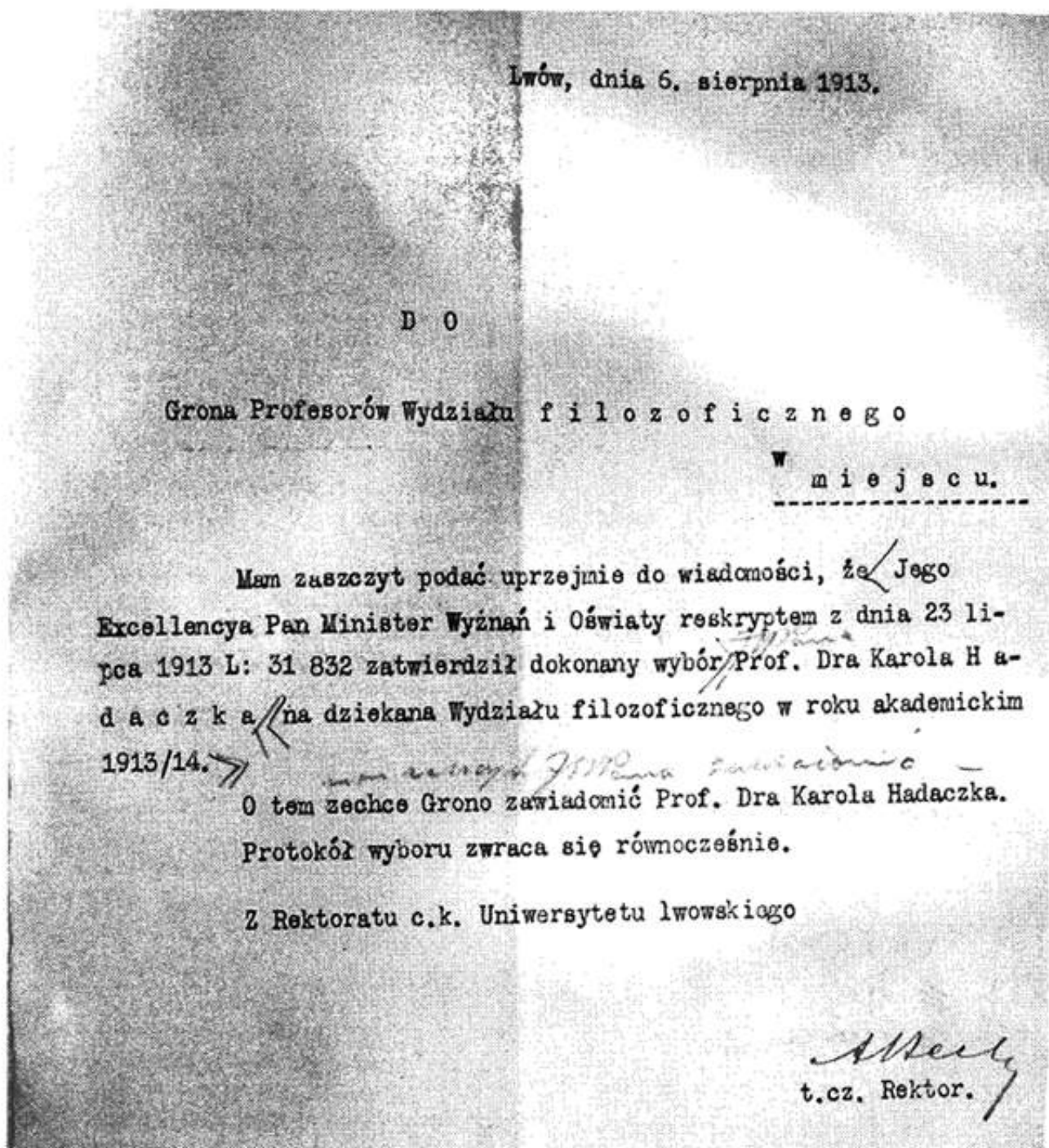
Wykłady na które zamierza uczęszczać	Łącz. godzin w tygodniu	Nazwisko wykładającego	Potwierdzenie potrzeb Uwagi
Historia sztuki	3.	Prof. Gypiencki	
Historia sztuki z rozpraw tytułu własnego	1.	Prof. Gypiencki	
Historia sztuki	1.	Prof. Gypiencki	
Język łac. Polaki za Jędrzejowskim	3.	Dr. Jędrzejowski	
Historia sztuki historia sztuki	2.	Dr. Jędrzejowski	
Przebieg grecki i Tr. przed Rzymianami	4.	Dr. Hadaczek	
Przebieg wykopalisk na ziemiach dawnej Polski	1.	Dr. Hadaczek	
Seminarium antyczne	2.	Dr. Hadaczek	
Prawo państwa atyckie	1.	Dr. Witkowski	
Przebieg historyczny rozwoju państwa i państwa rzymskiego	4.	Dr. Rowcewicz	
Historia sztuki egiptologicznej	2.	Prof. Gypiencki	
Geologia Polska oraz geografia	2.	Dr. Rucinski	
Unwersytet starożytny	3.	Dr. Rucinski	
Historia sztuki w geografii	2.	Dr. Rucinski	

19.11.1913
W. Hrebieniak
p. w.

Nozowisko i imię słuchacza Grzebieniak Władysław

Ryc. 16b. Strona Karty Wpisowej z 1913 r. dla Dziekanatu Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Lwowskiego ze spisem zajęć W. Hrebieniaka, zdolnego studenta archeologii

Fig. 16b. Page of Registration Card from 1913 for Deaconship of Philosophical Faculty of Lviv University with lectures of W. Hrebieniak, talented student of archaeology

Ryc. 17. Pismo informujące o zatwierdzeniu wyboru prof. K. Hadaczka na stanowisko dziekana Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Lwowskiego (1913)

Fig. 17. Document with appointment of Professor Karol Hadachek to a deanship of Philosophical Faculty of Lviv University (1913)

w końcu 1908 r. Założenie Koła Archeologicznego wynikało ze zwiększonego zainteresowania studentów dziedziną, która dawała możliwość poznawania bardzo długiego, przedsięmiennego, okresu historii społeczeństw ludzkich. Na pierwszym posiedzeniu organizacyjnym Koła w Instytucie Archeologii, 13 listopada 1908 r., określono cel działalności

i wybrano kierownictwo. Na czele Koła stanął Błażej Blajer jako przewodniczący, jego zastępcą został J. Wilusz, a sekretarzem – M. Bryskalówna (ryc. 18). Członkami Koła zostało 68 studentów. Ogólne kierownictwo nad pracą i opiekę nad tą organizacją sprawował prof. Hadaczek. Wśród różnych zainteresowań studentów największą popularnością cie-

miejsce w działalności Koła zajmowały prace praktyczne. Studenci mogli uczestniczyć w pracach wykopaliskowych i w badaniach powierzchniowych we wschodniej Galicji. Włączano ich ponadto do prac kameralnych, związanych z opracowywaniem materiałów archeologicznych z wykopalisk (Bulik 2005a, 154).

Gabinet Archeologiczny – muzeum zabytków prehistorycznych

Początek archeologii na Uniwersytecie Lwowskim w ostatnim ćwierćwieczu XIX stulecia związany był z tworzeniem kolekcji archeologicznej. Profesor L. Ćwikliński, mimo że nie był profesjonalnym archeologiem, miał świadomość znaczenia w kształceniu kontaktów z oryginalnym materiałem zabytkowym lub odpowiedniej jakości kopiami. W tym celu założył w 1876 r. Gabinet Archeologii Klasycznej, którym bezpośrednio kierował w latach 1876-1893. W Gabinetcie gromadzono zabytki, ich kopie i materiały archeologiczne z wykopalisk. Odbywały się w nim zajęcia praktyczne z archeologii (DALO. F. 26. Op. 7. Spr. 586. Ark. 70). Na zabezpieczenie potrzeb Gabinetu i na pozyskiwanie do jego zbiorów nowych eksponatów rząd przeznaczał niewielkie kwoty. Ponadto kolekcję uzupełniały dary ofiarowywane przez Karola hr. Lanckorońskiego (Bilas 2005, 59).

Na powiększanie kolekcji archeologicznej Uniwersytetu znaczny wpływ miała działalność konserwatorska jego wykładowców – I. Szaraniewicza i L. Ćwiklińskiego. Zajmując ważne stanowiska konserwatorów w Kole c.k. Konserwatorów i Korespondentów Galicji Wschodniej, mogli kierować częścią zabytków znalezionych w czasie wykopalisk do kolekcji archeologicznej Uniwersytetu. Tą drogą zabytki znalezione w grobach z cmentarzysk we wsiach

Czechy i Wysocko (około 1500 okazów) zostały przekazane do Gabinetu Archeologii Klasycznej Uniwersytetu Lwowskiego w celu założenia „muzeum krajowego rzeczy prehistorycznych” (Szaraniewicz 1898, 18). Ścisła współpraca I. Szaraniewicza z Komisją Zachowania Pamiątek Historycznych i Sztuki sprzyjała również rozwojowi Gabinetu. Dzięki niej w posiadanie Uniwersytetu trafiały znaleziska z innych stanowisk. Z czasem Gabinet Archeologii Klasycznej przekształcał się stopniowo z niedużego zbioru w ekspozycję z kilkoma działami. Wśród nich ważne miejsce zajmowały zabytki i publikacje archeologiczne, fotografie zabytków, wykopów archeologicznych, antyki, kopie i odlewy przedmiotów starożytnych (Bilas 2005, 59). W 1898 r. Gabinet Archeologii Klasycznej miał cztery odrębne działy. Dzięki L. Ćwiklińskiemu, prezesowi Koła Konserwatorów i Korespondentów Galicji Wschodniej, udało się poszerzyć pomieszczenie przeznaczone na zabytki archeologiczne w muzeum uniwersyteckim. Senat uczelni przydzielił na potrzeby Instytutu Archeologicznego część budynku, którą wcześniej zajmował Instytut Fizyki. Oprócz pomieszczenia przeznaczonego na przechowywanie zbioru archeologicznego Katedrze Archeologii Klasycznej i Prehistorii przydzielono również audytorium, co odegrało pozytywną rolę w dydaktyce. Studenci mogli nie tylko odwiedzać Muzeum Archeologiczne, lecz także, w trakcie zajęć praktycznych, pracować z zabytkami z jego zbiorów. W 1899 r. L. Ćwikliński przeprowadził inwentaryzację zbiorów Gabinetu Archeologii Klasycznej według działów i odpowiednio do ich pochodzenia (*Kronika...1899*, 195).

Od 1909 r. z inicjatywy K. Hadaczka lokale Gabinetu i magazyny zabytków archeologicznych były wykorzystywane do ćwiczeń praktycznych i posiedzeń Koła Akademickiego Miłośników Archeologii.

ZAKOŃCZENIE

W ostatniej ćwierci XIX i na początku XX stulecia Lwów stał się ważnym centrum archeologicznym wschodniej Galicji. Sprzyjała temu działalność Uniwersytetu i innych instytucji naukowych (Instytutu Stauropigialnego, Naukowego Towarzystwa imienia Szewczenki). Znaczenie Lwowa jako cen-

trum naukowego, w którym pomyślnie rozwijała się archeologia, potwierdza współpraca badaczy lwowskich oraz wybitnych archeologów, takich jak A.H. Kirkor, I. Kopernicki, G. Ossowski, których badania prowadzone w Galicji Wschodniej sprzyjały rozwojowi archeologii.

Na początku XX wieku podstawą ekspozycji i organizacji zbiorów archeologicznych muzeów lwowskich nie były już przypadkowe znaleziska, nie mające w większości ani terytorialnego, ani chronologicznego przyporządkowania, jak można było nadal obserwować w wielu muzeach europejskich, ale dobrze skompletowane zbiory, opatrzone niezbędną informacją, co nadawało materiałom i kolekcjom większe znaczenie naukowe.

Podstawowym czynnikiem stymulującym rozwój archeologii we Lwowie była twórcza działalność wielu uczonych, którzy stworzyli podstawy archeologii zachodnioukraińskiej. Warto wśród nich wymienić I. Szaraniewicza, M. Hruszewskiego, A. Petruszewicza, A. Schneidera, K. Hadaczka, W. Hrebieniaka, B. Janusza. Odegrali oni istotną rolę w formowaniu lwowskiej szkoły archeologicznej

ostatnich dekad XIX i początku XX wieku oraz położyli podwaliny pod przyszłość.*

* Artykuł napisany w języku ukraińskim i spolszczony we Lwowie przygotował do druku Jacek Lech. Wraz z pozostałymi artykułami z serii „zachodnioukraińskiej”, publikowanymi w tym tomie, jest on pokłosiem polsko-ukraińskiej konferencji naukowej *Z historii polsko-ukraińskich związków w archeologii* z dnia 26 kwietnia 2006 r. oraz spotkania seminaryjnego autorów publikowanych tu prac, które odbyło się w dniu następnym, w obu przypadkach zorganizowanych w Instytucie Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie przez Komisję Dziejów Archeologii Komitetu Nauk Pra- i Protohistorycznych Wydziału I PAN i Instytut Archeologii i Etnologii PAN [Przypis od redakcji].

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

- DALO F. 26 (Uniwersytet Lwowski) Op. 5. Spr. 336. Ark. 3-81
 DALO F. 26. Op. 7. Spr. 586. Ark. 70
 DALO F. 26. Op. 7. Spr. 601. Ark. 1-41
 CDIAUL F. 146. Op. 25. Spr. 48. Ark. 21
 CDIAUL F. 192. Op. 1. Spr. 1. Ark. 36
 CDIAUL F. 192. Op. 5. Spr. 30. Ark. 28
 CDIAUL F. 146. Op. 25. (T. 1). Spr. 48. Ark. 21
 CDIAUL F. 192. Op. 1. (T. 1). Spr. 7. Ark. 25
 CDIAUL F. 146. Op. 51a. Spr. 1030. Ark. 3

Literatura

- Abramowicz A.
 1991 *Historia archeologii polskiej XIX i XX wiek*. Warszawa – Łódź.
 Antoniewicz W.
 1917 *Karol Hadaczek jako prehistoryk. W drugą rocznicę zgonu*, „Przewodnik Naukowy i Literacki”, Lwów, 481-488
 Bandrivski M.
 2000 *Archeologični zacikavlennaj I. Vagylevyča*, „Shashkevycziana”, Lviv-Vinnipeg, 3-4, 137-140.
 2001 *Pamiatkoohoronna dialnist Cerkvy v konteksti nacionalno-kulturnogo ruchu v Galyčyni (kinec XIX-XX st.)*, Avtoreferat dys...kand. ist. Nauk, Lviv.
 2004 *Komentar (do statii Ė. Gruševski „Zvenygorod Galyckyj (istoryčno-arheologična rozvidka)”, My-*

- chajlo Gruševski. – Seria: istoryčni studii ta rozvidky. – Lviv, 6, 610-612.
 Baženov L. V.
 1993 *Podillia v praciach doslidnykiv i kraeznavciv XIX-XX st.*, Kamianec Podilckyi.
 Berest R.
 1998 *Karlo Hadaček: sztrychy biografii ta naukovoi dialnosti*, „Postati ukrainskoi archeologii. MDAPV”, Lviv, 7, 78-79.
 Berest R., Berest I.
 2005 *Kraeznavči studii Bogdana Janusza*, „Istoryčni pamiatky Galyčyny. Materialy tretjoi naukovoi kraeznavčoi konferencii 19 lystopada 2004 r.”, Lviv, 204-221.
 Bilas N.
 2002 *I. I. Šaranievič ta jogo vnesok u rozvytok archeologičnoi nauku*, „Archeologia”, 3, 152-156.
 2004 *Arheologična nauka u Lvivskomu universyteti (XIX – 30-ti roky XX st.)*, Avtoreferat dys...kand. ist. nauk, Kyiv.
 2005 *Arheologična nauka u Lvivskomu universyteti (XIX – 30-ti roky XX st.)*, „Arheologični doslidžennia Lvivskogo universytetu”, Lviv, 8, 46-114.
 Bulik N.
 2005 *Do pytannia pro formuvannia archeologičnoi nauky v Galyčyni v XIX st.*, „MDAPV”, Lviv, 9, 372-385.
 2005a *Karol Hadaček (1873-1914 rr.): novi materialy do naukovogo portretu*, „Arheologični doslidžennia Lvivskogo universytetu”, Lviv, 8, 151-157.

- Charewiczowa L.
1938 *Niedoceniony krajoznawca lwowski Antoni Schneider*, „Przegląd Krajoznawczy”, Lwów, 4, 73-76.
- Czasopism...
1828 *Czasopism Naukowy Księgozbioru Publicznego imienia Ossolińskich*, Lwów, t. I, z. 1, s. 5.
1829 *Czasopism naukowy księgozbioru publ. im. Ossolińskich*, Lwów, t. II, s. 84
- Cigilik V.
2001 *Verchnia Lypycia pamiatka rymsoi doby*, Lviv.
2003 *Pytannia pochovalnogo obriadu naselennia verchniogo Naddnistrovia peršych stolit našoi ery (za materialamy mogylnyka v Bolomi)*, „Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego”, t. 24, 151-184.
- Demetrykiewicz W.
1886 *Konserwatorstwo dla zabytków archeologicznych*, Kraków.
- Dorošenko D.I.
1996 *Ogliad ukraińskoi istoriografii*, Kyiv.
- Franko O.
1995 *Neopublikovana epistoliarja Mychajla Gruševskogo z Fedorom Vovkom (1895-1913)*, (w:) *Mychajlo Gruševski i Ukraina. Dopovidi i povidomlennia naukoj konferencii (m. Lviv, 26-28 žovtnia 1994)*, Lviv, 44-47.
1997 *Dijništ Fedora Vovka v Naukovomu tovarystvi im. Ševčenko*, (w:) *Z istorii Naukovogo tovarystva im. Ševčenko*, Lviv, 84-101.
2001 *Fedir Vovk – včenyi i gromadskij diač*, Kyiv.
- Gening V.F., Levčenko V.N.
1992 *Archeologia drevnosti – period zaroždenia nauki (konec XVIII – 70-e gody XIX)*, Kiev.
- Hadaczek K.
1903 *Światowit, szkic archeologiczny*, „Materiały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne”, Kraków, VI, 116-118.
1904 *Złote skarby Michałkowskie*, Kraków.
1912 *Kultura dorzecza Dniestru w epoce cesarstwa rzymskiego*, „Materiały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne”, Kraków, XII, 28.
- Halicz
1964 *Halicz*, (w:) *Słownik Starożytności Słowiańskich*, t. 2, cz. 1, Wrocław-Warszawa-Kraków, 183-185.
- Hnatiuk V.
1984 *Naukove tovarystvo imeni Ševčenko u Lvovi*, München-Paris.
- Hruševski M.
1895 *Dalši rozkopky v s. Čechach*, „Zapysky NTS”, Lviv, t. VII, 1-12.
1896 *Bronzovi meči z Tureckogo povitu (Galyčyna)*, „Zapysky NTS”, Lviv, t. 10, 2-3.
1898 *Istoria Ukrainy – Rusy*, Lviv, t. I.
1899a *Pochoronne pole v s. Čechy. Archeologična rozvidka*, „Zapysky NTS”, Lviv, t. XXXI-XXXII, 1-22 + 31 il.
- 1899b *Zvenygorod Galyčkyi*, „Zapysky NTS”, Lviv, t. 31-32, 1-28.
- Hrycak J.
1990 *Formuvannia akademičnogo statusu NTS*, (w:) *T. Ševčenko i ukraińska nacionalna kultura*, Lviv, 70-86.
- Institut...
2002 *Institut Stavropigialny*, (w:) *Wielka Encyklopedia PWN*, t. 12, Warszawa, s. 169.
- Janusz B.
1918 *Zabytki przedhistoryczne Galicyi Wschodniej*, Lwów.
1919 *Kultura przedhistoryczna Połola Galicyjskiego*, Lwów.
1924 *Wspomnienie o śp. Karolu Hadaczku*, „Wiadomości Konserwatorskie”, Lwów, 73-76.
- Karol Hadaczek
1915 *Karol Hadaczek*, „Wiedeński Kuryer Polski”, 23 stycznia 1915, № 96.
- Katalog...
1877 *Katalog muzeum imienia Lubomirskich*, Lwów.
- Kiričuk O.
2000a *Istorični doslidžennia dijačiv Stavropigijskogo instytutu u Lvovi (1864-1890 rr.)*, „Ukraina: kultura na spadšyna, nacionalna svidomist, deržavnist”, Lviv, 7, 141-149.
2000b *Archeologični doslidžennia Stavropigijskogo instytutu v 70-90-ch rokach XIX st.*, „Archeologični doslidžennia Lvivskogo universytetu”, Lviv, 4, 214-227.
- Kostrzewski J.
1916 *Karol Hadaczek i jego działalność naukowa*, „Kosmos”, t. 41, 97-99.
1949 *Dzieje polskich badań prehistorycznych*, Poznań.
- Krijpakevič I.
1991 *Istorično-filosoфіčna sekcija NTS pid kerivnyctvom Mychajla Gruševskogo v 1894-1913 rr.*, „Zapysky NTS. Praci istorično-filosoфіčnoj sekcii”, Lviv, t. CCXXII, 392-411.
- Kronika...
1876 *Kronika Towarzystwa archeologicznego krajowego we Lwowie*, „Przegląd Archeologiczny”, Lwów, t. 1, z. 2, 61-63.
- Kronika...
1899 *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego*, t. 1, 1894/5-1897/8, Lwów.
- Kubijovič V.
1991 *Narys istorii NTS (1873-1949)*, Lviv.
- Kurilo O.
2002 *Narysy rozvytku archeologii u muzeiach Ukrainy: istoria, doslidnyky, mecenaty*, Kyiv.
- Lech J.
2002 *Początek archeologii w kręgu polskiego Towarzystwa Naukowego w Toruniu: 1875-1881*, (w:) *Archeologia Toruńska. Historia i terażniejszość*, Toruń, 17-30.

- Lewicki J.
1993 *Halicz*, (w:) *Encyklopedia Katolicka*, t. 6, Lublin, 506-507.
- Maksimčuk I.
1967 *Narys istorii rodu Petruševyiv*, Chicago.
- Naulko V., Rudenko N., Franko O.
2001 *Lystuvannia Fedora Vovka z Volodymyrom Gnatiukom*, Lviv.
- Ossowski G.
1890 *Sprawozdanie z wycieczki paleoetnologicznej po Galicyi w r. 1889*, „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej”, t. XIV, Kraków, 19-22.
- Pasternak J.
1962 *Ti, šo rozkryly pidzemnyi archiv Ukrainy (Pamiatti vydatnykh archeologiv Ukrainy)*, „Terem”, r. 1, cz. 1, Detroit, 7-12.
- Pauli Ž.
1840 *Starożytności Galicyjskie*, Lwów.
- Petegirič V., Pavliv D.
1991 *Archeologia u doslidženniach členiv NTŠ*, „Zapysky NTŠ. Praci istoriko-filosofičnoj sekcii”, t. CCXXII, Lviv, 412-426.
- Petruševič A.S.
1878 *Mychalkovo-Dnestrianski klad*, „Slovo”, № 93, 2, № 94, 3.
1884 *O gorode Galiče za Lukvou*, „Vestnik Narodnogo Doma”, № 18-58.
1888 *Kritiko-istoričeskie razsuždenia o naddnestrianskom gorode Galiče i ego dostopamjnostjch*, Lwow.
1909 *Przewodnik po muzeum imienia książąt Lubomirskich we Lwowie*, Lwów.
- Sitnik O.
2005 *Postati archeologii Lvivskogo universytetu u fokusi stolitnoj istorii*, „Archeologični doslidžennia Lvivskogo universytetu”, 8, Lviv, 11-45.
- Szaranievicz I.
1869 *Rys wewnętrzných stosunków Galicyi wschodniej w drugiej połowie XV w.*, Lwów.
- 1870 *O źródlach służących do głębszego poznania dziejów kraju ojczystego. Rzecz czytana na posiedzeniu oddziału Lwowskiego Towarzystwa Pedagogicznego dnia 15. IV. 1870*, Lwów, 1-16.
- 1883a *Plan robót podjąć się mających w celu odszukania i bliższego zbadania starodawnych budowli lub innych historycznych pomników w Załukwi, w Haliczu i na Kryłosie*, „Przegląd Archeologiczny”, z. 2, 3-6.
1883b *O rezultatach poszukiwań archeologicznych w okolicy Halicza w r. 1883*, „Przegląd Archeologiczny”, z. 3, 3-9.
1888a *O rezultatach poszukiwań archeologicznych w okolicy Halicza w r. 1884 i 1885*, „Przegląd Archeologiczny”, z. 4, 3-90.
1888b *Izvestia o rezultate issledovatel'skich rozkopok v rubežach drevne-kniažeskiego Galica predpriiatykh v r.r. 1886-1887*, Lviv.
1889 *Otčet iz archeologičesko-bibliografičeskoj vystavke v Stavropigijskom Instytucie, otkrytoj 28 sentiabria 1888 zakrytoj 16 fevralia 1889 r. i opys fotografii sniatykh predmetov toi že vystavke*, Lviv.
1900 *Cmentarzyska przedhistoryczne w Czechach i Wysocku w powiecie brodzkim, odkryte w 1895, 1896 i 1897*, „Teki Konserwatorska”, r. 2, Lwów, 1-30.
- Szenic S.
1982 *Cmentarz powązkowski 1851-1890: zmarli i ich rodziny*, Warszawa.
- Śmiszko M.
1932 *Kultury wczesnego okresu epoki cesarstwa rzymskiego w Małopolsce Wschodniej*, Lwów.
- Wagilewicz J.
1843 *Berda w Uruczu*, „Biblioteka Naukowego Zakładu Ossolińskich”, t. 6, Lwów, 151-168.
- Wrońska J.
1989 *Archeologia w periodykach warszawskich w drugiej połowie XIX wieku*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk.
- Zawadzki W.
1874 *Muzeum Zakładu imienia Ossolińskich we Lwowie*, „Biblioteka Warszawska”, t. III.

FROM “ARCHAEOLOGICAL REVIEW” TO KAROL HADACHEK: ARCHAEOLOGY IN LVIV IN 1876-1914

SUMMARY

This paper is dedicated to history of foundation of Lviv archaeological center in the 19th century and beginnings of the 20th century. The main stages of history of some institutions, which works with archaeological themes and carried out archaeological researches, are described.

First half of the 19th century was, in fact, the period of beginning of archaeology in Halychyna. The most important archaeological centers were the Museum of Lubomyrski Family and the National Institute of Ossoliński Family, which accumulated and keeps monuments of antiquity and

create perfect base for future development of archaeology in Lviv.

Important stage of the process of formation of archaeology in Lviv was founding of Zbruch idol in 1848. Austrian government also supported systematic archaeological researches. 31st of December, 1850, resolution about protection of monuments of history and culture in Austrian imperia was accepted. It became the basis for organization of the new structural institutions for state control of historical monuments. Appointment of regional conservators for Eastern and Western Halychyna had a great importance too. Mechyslav Potocki was the first conservator in Eastern Halychyna.

End of the 19th century and beginning of the 20th century can be characterized as a time of formation of Lviv archaeological centre. Such archaeological institutions as Regional Archaeological Society, Shevchenko Scientific Society, Stavropigia Institute and Lviv University carried out archaeological researches professionally. So, it is necessary to analyze activity of these institutions.

31 of December, 1875 Regional Archaeological Society was found in Lviv. The Society published scientific magazine "Przegląd archeologiczny" ("Archaeological Review"). Scientific and publishing activity of the Society spread through the whole Halychyna. Members of the Society searched for new archaeological cultures, popularized monuments of antiquity. They also organized Convention of Ukrainian and Polish archaeologists and Archaeological exhibition in Lviv in 1885. But from 1886 activity of the Society declined. 4 of November, 1892 the Society was taken down of register.

At the same time archaeological activity was grown in Stavropigia Institute. During 1860-90 such scholars as Isidor Sharanevich and Antin Petrushevych carried out historical and archaeological researches there.

Petrushevych's investigations in Halych were especially important. The scientist made the first reconstruction of ancient Halych on the base of excavated remains of St. Panteleimon, St. Ann and St. Savior churches, St. Illia cloister and many dwelling and household buildings of hill-fort. Isidor Sharanevych was the most important archeologist of Stavropigia Institute. He and other researches of the Institute investigate mainly history of medieval cities and carried out excavations in Halych, Zalukva, Zvenygorod, and prehistoric cemeteries at Chekhy and Vysotsko.

On the beginning of 1890-s Shevchenko Scientific Society became the most powerful centre of development of the Ukrainian national archaeological science.

It was partly influenced by activity of Mykhailo Hrushevski. He came to Lviv from Kiev in 1894. His first publications in "Memoirs of the Shevchenko Scientific Society" were dedicated to issues of archaeology. He also initiated field researches. In 1894 Hrushevski began excavations of the large burial complex near villages Chekhy and Vysotsko (Lviv region). It symbolized new stage of development of archaeology in this region. At the beginning of the 20th century new talented generation of scholars joined to Shevchenko Scientific Society. Bohdan Janush is one of the most famous of them.

During this period Lviv Universities influence to the formation of archaeological centre constantly increased. This process was initiated at second half of the 19th century, when the Archaeological Cabinet was founded. But separation of archaeology from other disciplines was completed in spring of 1905, when Karol Hadachek was appointed to a professorship of classical archaeology and prehistory. At the same time the chair of Classical archaeology and Prehistory was founded. This Chair was led by Hadachek till 1914.

During his scientific career Hadachek searched and investigated archaeological sites. He paid special attention to ancient history of Eastern Halychyna. He researched burial complex in Przeworsk, sites of Vysotsko culture, hill-fort in Plisnesk etc. His pedagogic activity was very intensive too. For example, Karol Hadachek organized archaeological seminar in 1909-1914. He was one of the brightest representatives of Lviv archaeological school at the beginning of the 20th century. His scientific activity became the base for future development of archaeology in Eastern Halychyna.

At the last quarter of the 19th century and in the beginning of the 20th century Lviv became important archaeological centre of Eastern Halychyna. Cooperation between Lviv archaeologists and such famous scholars as Adam H. Kirkor, Izydor Kopernicki and Gotfryd Ossowski, evidence this fact. Activity of "founding fathers" of Western Ukrainian archaeology – Isidor Sharanevich, Antin Petrushevych, Karol Hadachek, Mykhailo Hrushevski, Antony Schneider and Bohdan Janush – was the general factor of the development of archaeological science and formation of Lviv archaeological school.

Adres Autorki:

Doktorant Natalia Bulyk
Ivan Franko National University of Lviv
Department of History
Chair of Archaeology and History of Ancient World
1, Universytetska Street
79000 Lviv, Ukraine